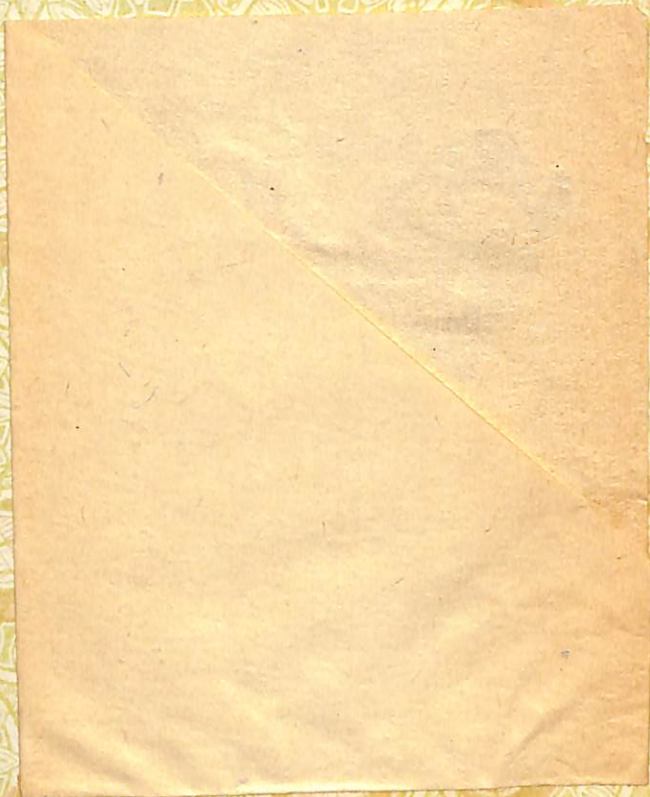

2569

1669

2261.

ՅԱԿՈՒԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ԹԱՐԻԽԸ ԱՍՐԸՄԸԶՏԱՆ
ՄԻԼԼԻ ՊԻՐ ՍԱՀԻՖԷ

ՎԱՀԱՆ Ծ. Վ. ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵՅՆ

ՏԷՐՍ Ա.Ա.ՏԷՐ

ՄԱԹՊԱՍԻ ՃԻՎԵԼԵԿԵԱՆ

1910

Արհարան

*Ք.մ. և. Կար. Մառ իշխող
Արհարանքի հարստի
առջև կայաց*

*1910 թվականի
հատկապես
համար 1-ին հրատարակության
համար*

2569

**ԹԱՐԻԻ ԱՐԸՄԸՋՏԱՆ
ՄԻԼԼԻ ՊԻՐ ՍԱՅԻՖԷ**

**ՎԱՀԱՆ ՎՐԳ. ՏԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԸՆ
ԹԵՐՃԵՄԵԻ ՀԱԼԻ**

**Մուհարրիի
ԹԱԿՈՐ ՎԱՐՃԱՊԵՏՅԱՆ
«ՃԵՐԻՏԻ ԵԱՐՊԻԿ» ՄԻԼՏԻՐ ՄԵՆՈՂԸ**

**ՏԵՐՍԱՍԵԹ
ՄԱԹՊԱԻ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ**

1910

ՎԱՅԱՆ Ծ, ՎՐԴ, ՏԵՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ա.

Պու կիւն հոգեւորա թէչէպարս
 իթտիկիիզ վահան վ.ին թէրծէմէի
 հար՝ պիւր գաչ ճիւղէթտէն շայանը
 ալգգաթը ամէն տիր: Մաթաուաթ
 վէզայիֆինաէն պիր՝ տէ պիր թիւլէթին
 թարիիինաէ պիր սահիֆէճիք օյուուն
 իշղալ իտէն վէ — իսթէր էյի օյուուն,
 իսթէր ֆէնա — խըտէմաթը ումումիւէ
 տէ պուլըմըչ օյուպ, վէֆաթ իտէն
 լէրի՝ քէմալը պիթարաֆի իւի հէր քէ-
 սէ էյիէ թանըթմագ վէ մէվգուր օյուան
 օյուան գաթըն ահվալը ումումիւէսինի
 կէրէք թագաիրէն վէ կէրէք թէնգի-
 տէն մէյտանը ալէնիյէթէ չոգարմագ
 ալը: Պու ճիւղէտէն պուլըպ 59
 եղչնաա վէֆաթ իտէն վահան վ.ին
 էամըր հոյաթը իքի գըմա սյըրըւա-
 պիւր: Պիրինճիի ֆաաաիյէթ էամրիւ
 իքինճիի տէ շայանը թագպիհ էամրիւ:

Վահան վարդապետի թա չօճուգ-
 լըղմտան պէրու թանըր իաիւ: Մու-
 ախիւէրէն կազէթաճըլըգ ալէմինտէ

ՄԱՐԿՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ
 ԱՊՈՍՏՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ

ՄԱՐԿՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ
 ԱՊՈՍՏՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ

ՄԱՐԿՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ
 ԱՊՈՍՏՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ

ՄԱՐԿՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ
 ԱՊՈՍՏՈՍ ԱՊՈՍՏՈՍ

տահա գրչատէ եագընէն թանըտըմ վէ
քէնտի անվալը ումուսիյէ վէ խուսու-
տիյէսինէ վագըֆ օլտում: Մուսուիւէյէ
օրթա պօյլու թըգնազճա պիր շախս
օլուպ, մասրուֆ հիճվիյէնիւվիս
(երգիծարան) Յակոբ Պարոնեան քէն-
տի «Աղգային Ձոշ» լարընտա վահան
վ.ին սիմասընը շու եօլտա թարիֆ ի-
տէր:

«Քէնտիսի թանըմագ իչիւն Յիւշ-
քիլաթ չէքմէյէ հաճէթ գալմագ. սօ-
գագտա բասթ կէլտիյինիզ պիր տէլի-
գանլը վարդապետ երեզիւնիւզէ պա-
գարագ սիւրաթլա եանընըգտան կէչտի-
կինտէ ֆիքրինիգտէնտոլ բնալտէրսինիզ.

«— Պէն պու ատամա պիր շէյ եար-
մամըըմ. նիչիւն ալէյհիմտէ իգամէի
տավա իթմէք իւզրէ աճէլէ գօշրյօր:»

1850 ապրիլ 1տէ տօղուշ օլան
միւթէվէֆանըն սուրէթը թէվէլլիւտի-
նի տէ շու եօլտա թարիֆ իտէր:

«0 գատար էյի էվլատ իտի քի,
տօղտուղընտան իքի այ էվվէլ' էվլա-
տընըն երեզիւնիւ կէօրմէսին իչիւն
բէտէրի վէֆաթ էթտի. իքի այ սօնրա
տա' էվլատընըն երեզիւնիւ կէօրտիւլի
իչիւն վալիտէսի թէրքը հայաթ իթտի:

«Կնքահայրը պիլէ, պու կիւնքի
կնքահայրլարըն գուլլանտըղը մօտայա
իմթիւալէն, չօճուղա իքի իսմ գօյմագ

իթիատընտա օլտուղընտան, իսմրնէ
Աիլի կապի վագ էյլէտի քի, տիվանէ
Կարապետ տիմէք տիր: Յիլնագիգա
տա չօճուգ իլք իսմինէ սատրգ գալ-
մագ իչիւն հէր չէ քի լազըմ իտի իտէ,
անը եարաք: 6 եաշընտա իքէն գուշ-
լարը, թավուգլարը, էօրտէքլէրի վէ
գագլարը օգ իլէ վուրուր, պաղէն պիւ-
թիւն կիւնիւնի քէլպլէրլէ օյնամագլա
կէչիրիւր վէ պու օյնաթաղը քէլպլէրին
կէօղլէրինի չըգարըր իտի:»

Կարապետ Պաղչէճիքլի Տ. Միւսա
քէնյ. Նագիկեանըն օղլու օլուպ, վա-
լիտէյնինին վէֆաթընտան սօնրա եէ-
թիմ գալտըղընտան, Սթանպօլա կէ-
թիլիլիպ Բաթրիզլանէ մարիֆէթիլլէ
Ս. Փրկիչ էյՊախանէսինէ կ'օթիւ-
րիւլիր: Կարապետ ֆէվգէլատէ եա-
րամագ պիր չօճուգ օլտուղընտան,
1862տէ էյթամիւսանէտէն գօվուլըր վէ
եինէ Պաղչէճիկէ իստէ օլընըր: Լաքին
օրատա տա պարընամայրպ թէքրար
Փրկիչէ կէօնտէրիլիր իտէ տէ, 1 պու-
չուգ սէնէ ոօնրա' գուհուր իտէն գօ-
լերա միւնասիպէթիլլէ էյթամիւսանէ
պօշալըր վէ պիթթապի կարապետ տէ
թէքրար Պաղչէճիկէ տէօնէր: Կարա-
պետ պու տէֆա Սթանպօլա ավ-
տէթինտէ պիր նալպանտ եանընա չը-
րապըղա կիրէր վէ պօշ գալտըղը զէ-

մանլարտա՝ մէքթէպտէ Էվլէլժէ Էօյ-
րէնտիկի շէյլէրին իքմալինէ չալըշըր :
Կարապետ պիր կիւն նալպանտ տիւք-
քէանընտան տա գօվուլըր :

1867տէ Մըսըր աղնիյասընտան պի-
րի Կիլիկիա տա 5 մէքթէպ քիւշաաը վէ
ֆագիր չօճուգլարա իլմ էօյրէթմէք
իւզրէ սէնէվի 100 լիրա թախսիս իթ-
միշ իտի : Քէզա Շահնազարեան Կա-
րապետ վ. պու ուղուրտա Բարիգտէն
2000 Ֆր. թախսիս իթմիշ իտի : Պու
մէքթէպլէրին քիւշաաընը հիշ քիմսէ
տէրէօհատ իթմէտիկի հալտէ Կարա-
պետ՝ Պօղոս Բաթրիգէ միւրաճաաթ վէ
պու իշի գապուլ իտէճէկիինի սէյանլա
էվրազը լազըմէյի պիլիսթիսհապ,
Սթանպօլտան հօլա չըգար : Հալէպէ
միւվասէլէթինտէ խաթա տիւշէր.
պիր այ դատար հաթագտա գա-
լտըգտան սօնրա, իֆագաթ պուլուր
վէ պիր մէքթէպ սաթըն ալըպ պու
մէքթէպէ րաքիպէն Զէյթունա տօղրու
հօլա չըգար :

Պարոնեան էֆ. տէյր քի :

«Կարապետ Զէյթունա կիթմէք իս-
թէր, մէքթէպ իս՝ չալըլըղա : Մախ-
թէլիֆ մէնֆաաթլարըն պուլընտըը
հէրտէ իթիլաֆ հուսուլէ կէլմէք իմ-
քեանսըգ տըր : Կարապետին՝ չալըր-
լըգտա իշի հօգ. մէքթէպ տէ՝ Զէյ-

թունտա վերիլէճէք թէրպիլէան պիր
շէյ անլամազ. պիմաէն ալէյհ դարնը աճ
օլտուղընտան, տօղրու հօլտան սարըպ
քէնտի Զէյթունընը պիր չալըլըգտա
պուլուր քի, օրատա տա Զէրքէզլէր
օթուրմըլար իտի : Պունլար՝ քէնտի
կէլէն մէքթէպին վիւրուտընը մալմէմ-
նունիլէ սէլալայըպ, սահիպիլէ տէր-
լէր քի, «Պու մէքթէպ պիլիմ տիր.
պագ, նասըլ տա պիլի թանըյըպ ե-
նըմըգա կէլտի» :

Կարապետ հէր նէ գատար հալվա-
րըր հագարըր իսէ տէ ֆախտէ վէրմէգ.
պիմաէն ալէյհ հագըն պիր քէօյէ կի-
տիպ պիր պարկիւրէ րաքիպէն 20 կիւն-
տէն Զէյթունա կիտէր : Կարապետին
թալիլնտէն օլմալը քի, պալէատէ զիքր
օլընան իքի խայրխահըն բարալարըն-
տան տա պիր սէմէրէ կէօրմէգ, զի
րա պու բարալար պիրէր սէպէպլէ
գայնամըշ պաշգա ճիհէթլէրէ սարֆ օ-
լընմըշ իմիշ, հալպուքի մէյուս օլ-
մայըպ պիր օտանըն իլինտէ չօճուգլար
թօրլար վէ ծնլարըն թալիլ ու թէր-
պիլիսինէ սարֆը զայրէթ իտէր : Մա-
լիւմ տիր քի, օլ զէմանլար թաշրալար
ուլոււմ ու ֆիւնսըն նուրլարընտան
մահրոււմ պուլընըյօրլար իտի : Կարա-
պետ՝ հիշ պիր թարաֆտան մուալէնէթ
կէօրմէքսիզին պիր պուշուգ սէնէ մու-

ալլիմիլիքլէ մէշղուլ օլտըգտան սօնրա
արթըգ տէվամը զայրէթի իմքեանսըզ
օլընտըղընը հըսս իտինճէ բարածա պիր
չարէ պուլմագ իւզրէ եօլտա էքսէ
տէֆա տթիտէթի զուրպէթ չարգըսընը
չաղըբարագ Մըսըրա տօղրու (1870)
եօլա չըգար:

Սապահտան չըղտըմ քի կիւնէչ
բարլայօր:

Աղամաթըն թէրքիսինի պաղլայօր,
Եիւզիւնէ պագտըմ քի եաման աղ-
լայօր:

Նագարաք

Թէզ կէլ աղամ, թէզ կէլ, օլմա
մուխաննէթ:

Ղաւրպէթ իճատ իտէն կէօրմէսին
ճէննէթ: (*)

Բ.

Կարապետ Մըսըրա կիտէր վէ օրա-
տան տա թէքրար Սթանպօլա ավտէթ
էյլէր, 1871 տէ Շահնազարեան մէք-
թէպ շակիրտանը Զէյթունտա պիր
մէքթէպ աչմագ իչիւն պիր ճէմիյէթ
թէչքիլ իթմիչլէր իտի: Պունլար՝ Կա-
րապետի մուալլիմիլիք իչիւն Զէյթու-
նա կէօնտէրմէք իսթէրլէր: Կարա-
պետ վագը օլան թէքլիֆի պիլգապուլ
եօլա չըգար վէ Մըսըրտա՝ էհալիյի
թահրիք իթմիչ օլմագ թէօնմէթիյլէ

*) Աբեղաճագ. Լ. սահիֆէ 126:

միւթթէէլմէն տէրտէսթ օլընաճաղընը
հըսս իտինճէ, տէրհալ Աչիարհական-
լըգ էլպիտէսինի թէրքլէ, բուհանիլիք
գըյաֆէթիյլէ սօլուղընը Երուսաղեմտէ
ալըր: Կարապետ 1871 տէ Սարկաւագ
թագաիս օլընըր վէ պու սըրատա (1872)
«Իքինճի Գագիկ» նամըյլա պիր թէաթ-
րօ բիէսի եագմաղա մուվաֆագ օլուր:
Պարոնեան պու թաֆսիլաթը վէրաիկի
օըրատա աէյօր քի,

«Նագաղըր բիէստէ պիր գտտըն
րօլը տա վար իտի. լաքին, Մանսու-
թըր բուհպանընըն արղուր իւզէրինէ,
գատըն րօլընը՝ էրքէք րօլընա թահ-
վիլ իթաի: Սարկաւագ օլտըգտան սօն-
րա մանասթըրըն ըսլահընա թէչէպ-
պիւս իտէր, վէ Բաթրիգին Միաբան-
լարա հիսագ վէրմէսինի վէ ինթիխա-
խապաթըն րէյլէ վուգու պուլմասընը
իտտաա իլէ մէսէլէլէր չըգարըր:»

Եսայի Բաթրիգ, պունա գաթիէն
մուխալլիֆէթտէ պուլընըպ նիհայէթ
Կարապետին իւզէրինտէն Սարկաւագ-
լըղը ալըր վէվանքատնէֆ իտէր, Կա-
րապետ պաղընա ֆէս գօյարագ Սթան-
պօլա տվտէթինտէ, եինէ բահաթ տուր-
մագ Մուչլըլարը Սրիմեանա (միւթէ-
վէֆա սապըգ Կաթողիկոս) գարըը չը-
գարըր: ՄեքիսեղեկՍըրազանըն «բու-
հանի թարիխինի թէնգիտ իտէր. նի-
հայէթ օլ զէման Բաթրիգ Տեղապահը

պուլընան Վարժապետեան Տ. Ներսէս
Սրբազանն (մուսխիսէրէնթրիք) միւ-
րաճառաթիւ շու թէքլիֆաէ պուլընըր:

« — Մամբրէ կպօկ.ը Մուշտաքի
Ս. Կարապետ մանասթըրընա Վանա-
հայր թային իթմէլի:

«Իգմիրլեան Մասթէոս Վ. ի (լսճըք
Ս. Կաթողիկոս) եպիսկոպոս թագախ
իթաիրմէլի վէ,

«Կարապետ Սարկաւազը (քէնտիոի
իչիւն) տա վարդապետ թագախ էճ-
լէմէլի:

Խառն Ժողով Ֆէրտասը կիւնիւ պու-
լու թէքլիֆի պիլգապուլ, տահա էր-
թէսի կիւնիւ Կարապետ՝ Տ. Վահան
նամըլա վարդապետ թագախ օլընըր:
1874 տէ Մամբրէ Սրբազանն մուսխիս
օլթագ իւզրէ, Վահան Վ. Մուշա կէօն-
աէրիլի:

1875 տէ Բումէլի Հիսար մէքթէպի-
նէ մուսխիս նասպ օլընըր: Ֆէրտասը
սէնէտէ Սկիւտար Ս. Խաչ մէքթէպիսէ
մուսլիմ թային օլընըպ պիր բազար
կիւնիւ շու մէալտէ քիլիսէտէ պիր քա-
րոզ վէրիլ:

«Էյ էհալի, մէքթէպ ֆէնա հալտէ
տիր չօճուգլարա էյի պազըլմայօր.
պիր գաչ կիւնտէն մէքթէպ երզըլա-
ճագ, թաղականլար գայտսըղ տավրա-
նըյօրլար:» Բիլիսէ այիսի խիթամըն-

տա էհալի խորհրդարանա հիւճուլա,
թաղականլարը գօվար, եէնի ինթիխտ-
պաթ վուգաւ պուլուըրվէՎահանՎ. միւ-
տիր նասպ օլուճուրագ օրայը ալթ
իւսթ իթաիքաէն սօնրա ալըպ եիւ-
րիւյիւ վէրիլ:

Վահան Վ. ին պուճտան սօնրաքի
ահվալինին թարիֆիսի Պարոնեանա
թէքը իտէլիմ:

«Պ ւ գարիաշալըք էմնասընտա Բաթ-
րիգ Սրբազան էրզրուճ թարաֆլարընը-
նա պիր գաչ այցելու հովիւ կէօնտէրմէք
իսթէր, Վարդապետին պիրի պու-
վազիֆէյի տէրէօհտէ իթմէք իւզրէ
200) լիրա, Եպիսկոպոսըն պիրի տէ
Սթանպօլտան եօլա չըգազ իւզրէ տէ
300) լիրաճան մատտա էրմէնիսթան-
տա հիճրէթին էօնիւնի ալմագ իւզրէ
4 աթ, իքի արապա վէ 12 շիշէ լա-
վանթա իսթէյօր իտի, Բաթրիգ պու-
հալտէն մէյուսէն ֆէնէր էլինսէ
պիր բուհանի արամագտա իքէն,
Վահան Վ. պու վազիֆէյի տէրէօհտէ
իտէճէկինի սէյլէյիպ պուճա մուգա-
պիլ պիր թիւֆէնք վէ 12 շիշէ ըագը
իսթէր: Պու այցելու թիւֆէնք օմու-
զընտա տէրհալ եօլա չըգար. եօլտա պա-
զէն սայտ ու շիքեար էյլէր, պազէն
թէրէնիւմ էտէր վէ պաղէն տէ ըա-
գը իչէրէք Դերջանա միւվասըլէթլէ

Մըրըգլը Սուրբ Թորոս քիլիսէսինէ է-
 նէր: Ֆէրտասը կիւնիւ պիր աղածըն
 իւզէրինէ չըգար վէ էհալիյէ հիճրէթ
 իթմէմէլէրինի թավսիյէ էյէր: Էրմէ-
 նի մէսէլէսինին մուվաֆֆազլէթսիզ-
 լիկի հավատիսի կէլտիկի սաթթան
 Չ4 սաաթ էվվէլ էըզրուճա եէթիչի: Է-
 հալինին հիճրէթ էյլէմէմէսի թավսիյէ-
 սրնի հավի օլուպ Բաթրիզլսանէտէն
 վէրիլէն կանգակր քիլիսէտէ օզուճագ
 իսթէր իսէ տէ, Առաջնորդ Յարութիլէն
 եպ. (լահըզ Երուսաղէմ Բաթրիզի)
 միւճանաաթ իտէր. Մյցեյու սէո՝ չը-
 գարմայ պ թիւֆէնկինի վէ րազը շիշէ-
 լէրինի ալաըղը կիպի Գարսա տօղրու
 եօլա չըգար: Օրատա Լադարէֆէ թագ-
 աիմ օլունըր: վէ օ տա թիֆլիս եօլը-
 նը կէօսթէրէրէք ժ. Տէր Աուկասօֆա
 կէօնտէրի: Ալաչկերտ վէ Պայագիտ-
 տէն էհալինին մլւճթէմիէն Բուսիայ
 հիճրէթ էտէճէկի հավատիսի թիֆլիս
 գօմիսիօնընա վիրուտ էտէր:

«Վահ. Կաթողիկոս ուլուճագտա, Այ-
 վազօվսքի իլէ Փորձ, Մսալ վէ Մեղու
 մուհարրիլէրի՝ Ալաչկերտ վէ Պայագի-
 տէ ավտէթ իթմէսի իչլւն Վահան Վ. է
 րէճա իտէրլէր.

«Վահան Վ. պու թէքլիֆի գապուլ
 իտէր. լաքին կոնդակտա պու իքի
 շէհր զիքը օլընմամըլ օլտուզընտան,

էվվէլա Բիւրականա Կաթողիկոսըն
 նէզտինէ վէ սօնրա մահալը մէմուրիյէ-
 թինէ կիթմէկէ գարար վէրիւր: Բիւ-
 րականա կիթտիկինտէ Կաթողիկոսը
 (Գէորդ Դ.) ուլանտըրըլար. Կաթողի-
 կոս «քլմ օ՛» տէյու սօրաըգտան սօն-
 րա սօլ թարաֆընա տէօնիւպ եհնէ ու-
 յուզլար: Պիր գաչ սաաթ սօնրա
 թէքրար ուլանտըրըլար. օ հալտէ
 քի եիրմի պէչ կիւն գազու էօնիւն-
 տէ պէքլէմէքսիղին պիր տաամ միւ-
 շարիլէյին հուզուրընա գապուլ օլըն-
 մազ իտի: Նիհայէթ Կաթողիկոսըն հու-
 զուրընա գապուլ օլընըր. Կաթողիկոս
 պու հիճրէթ մէսէլէսինտէ գաթիէն
 պիթարաֆ գալմաղա գարար վերտիկի-
 նի աչըգտան աչըղա սէօյլէտիքտէն
 սօնրա սագալընը թարամաղա պաչլար:

«Վահան Վ. Պայագիտէ ավտէթ էյ-
 լէր, էօյլէ պիր ղէմանտաքի Բուսա սա-
 քիրի օրատան չէքիլմիչ վէ պիղիմքիլէր
 կէճիքմիչլէր վէ էհալի՝ հիճրէթէ միւ-
 հէյեա պիր հալտէ քէնտի քէհեալարը-
 նը վէ բարասլարընը արամագտա իտի.
 պուճլարը իսէ աաթթա պիր ուսթա-
 լըզլա Մանասթըրտա հապս իթմիչ ի-
 տի: Վահան Վ. ին զայրէթինէ բաղմէն
 պիր գաչ քէօյ խալըր հիճրէթէ մու-
 վաֆֆաղ օլըրլար: Վահան Վ. թէք-
 րար Բիւրականա կիտիպ Կաթողիկոսըն
 նէզտինէ չըգար վէ տէր քի,

«— Սիզին գայտուըզըղընըզլա 2-3 000 խանէ դայպ օլտու. 120 վարդապետէ վէ 120 000 լիրայա մալիք օլմանըզլա պերապեր, էջիածինէ վէ անճագ 12 սաաթ պուտ ու մէսաֆէտէ պուլընան պիր գաչ քէօյէ եարտըմտա պուլընամատընըզ, օնլարըն գանը պաշընըզտա օլտուն:»

Վահան Վ. քէնտի թերճէմէյի հա. լինի պիզզաթ քէնտիսի եազաղը սըրաատ պու պապտէ շէօյլէ տէյօր:

«1877տէ պէօյլէճէ Սամսօն վէ Թըրապիզօնտան պէտ իլէ եօգարը, աշաղը պիւթիւն վիլայէթ, շէհր վէ քէօյլէլի զիլարէթլէ: հէր թարաֆտա վազլար վերէրէք Լազարէֆի իշրէթտէ պուլտըմ:

«— Իչէրմի՞սին. — տէյու սօրտու:

«— Իչինտէ եիւզէրիմ պիլէ. — ճէվապընը վէրաիմ:

«Լազարէֆ պէնի տէր Ղուկասօֆա կէօնտէրտիքտէ,

«— Եազարմըսըն. — տէյու սօրտու:

«— Պիլէրիմ (սրել) պիլէ. — ճէվապընը վէրաիմ: Օ տա Կրանտիւզ Միլլէ կէօնտէրաի:

«— Միլլէթինի սէվէրմիսին. — տէյու սօրտու:

«— Էրմէնի՞ ինսան օլմալը քի, միլ-

լէթինի չօգ սէվսին, ինսան տա էրմէնի օլմալը քի, միլլէթինի ազ սէվսին:

«— Սէն հանկըսընը ինթիսապ իտէրսին, էրմէնի օլմաղը մը, եօգսա ինսան օլմաղը մը:

«— Հէր իթիսինի պիրտէն, էֆէնտիմ:

«— Պինաէն ալէյհ հայտէ կիթ պիր էրմէնի ատամը պուլ. — տէյերէք պէնի Կաթողիկոսա կէօնտէրաի:

Ներսէս Բաթրիզ Վահան Վ. ի Թօգատա կէօնտէրիր, օրատա տա միւֆթի իլէ պարը՝ամաղ վէ միւճատէլէյէ կիրէր:

Վահան Վ. պու մէմուրիյէթի էյֆատան սօնրա Սթանպօլա ալտէթլէ խասթալանաը վէ պերաի թէպաիլը ապ ու հափա վէ թէտալի Պաղչէճիկէ կիրթաի:

Բաթրիզխանէ Վահան Վ. ին պու մէմուրիյէթլէրտէ էյֆա իթտիկի զայրէթինտէն վէ հիւսնը խըտէմաթընտան մէմուռնէն 1879տա թէքրար էրզրուճա կէօնտէրմէք իսթէր: Վահան Վ. հէր զէման օլաղը կիպի, պու տէֆա տա վէրիլէն էմցի էյֆատա թէէթիւր իթմէզ: էրզրուճտա պիր մէճիսը Եմուլմի ազտ իլէ պիր լայիհա թանզիմ իթտիւրմիշ վէ հիւքիւմէթ գօմիսէրլէրինէ վէրաիքտէն սօնրա ըսլա-

հատ իճրասընա թէչէպպիւս էլլէմիչ տիր:

Վահան Վ. քէօյիւլէրէ՝ խըրօղլարա վէ ճանիւլէրէ գարըը միւտաֆէտի նէֆսի անլաթաըըմագ իչիւն պիր ուսուլ իխթիյար իտէր իտի: Փարագա պիր քէօյտէ Գիւրտէր թարաֆընտան գօյուլնլարըն չալընաղը խապէրի ալտըգտա, հէման օ քէօյիւն քէհեասը վէ քարասը չաղըրըր վէ պու խըրսըղըղա մէյտան վէրտիքլէրի իչիւն ալագլարընը ֆալագայա ալըր իտի. պուլար տա ալագլարընըն աղըրընտան, հէման քէօյլէրինէ ալտէթտէ էհալիէ՝ խորսըղլարա գարըը միւտաֆէտի նէֆս իթմէք հօլընը էօյրէթիլէր իտի:

Վահան Վ. Սթանպօլա ալտէթիւնաէ պիր գաչ քիլիսէլէր քարողիչիկինի իյֆա էթտիկի կիպի երեսփոխան վէ կրօն. ժողով աղալըղընա տա նասպ օլընըր վէ նաթըգէբէրտաղըղտա տա պիր շէօհրէթ պուլուր:

1887տէ կիրիա էրմէնի քիլիսէսիյէ էմաք ու ազարաթը Բոււլար զապթ իթմէք իթէտիյինաէն օրայա պիր բուհանի կէօնտերմէկէ լիւզում կէօրիւլիւր: Օլ գէման Սթանպօլ Բաթրիգլիկինտէ Տ. Յարութիւն Սրբագան Վեհապետան պուլընմագտա իտի:

Վահան Վ. ի կէօնտէրմէք միւնաֆիպ կէօրիւլիր: Վահան Վ. պուլ թէքլիֆի պի ազ կիւճիքլէ պիր գապուլ վարօրա աթլար վէ Սթիւալա տա կիթտիքաէն սօնրա, Գանտիայա կիտէր: Վահան Վ. քլքեղաձագընտա Գանտիայա կիրիչինի շուսուրէթլէ թարիֆ էտէր:

«Գանտիա լիմանընա ֆէվգէլատէ զարիպ գըլաֆէթլի պիր ատամըն կիրտիկինի կիրիտլիէր քէմալը հայրէթլէ կէօրտիւլէր: Վահան Վ. պաշընտա վեղար գօյմուլ վէ սըրթընտա չիչէքլի փիլօն կիլինմիչ, սող էլինտէ 100 ատէալիք քէհրիպա թէոպիհ, սօլ էլինտէ տէ կիւմիւլ պաշըր պիր առա թութմըր վէ թէրճէմանըլա պէրապէր պիր էչէկէ պինմիչ օլտուղը հալաէ չարըը իչիւնաէն իլէրլէմէքտէ իտի.— Պու ատատա նէ աբապա վար վէ նէ տէ պարկիր, հալընըղ մէրքէպ պուլընըր—: Մէրագըրըր թահրիք իթմիչ օլան էհալի թէրճէման Հասանտ սօրարլար քի,

«— Պու քլմ տիր. Չինումաչ ինեա ճարօն բրէնսի մի տիր: Նէ տիր:

«Թէրճէման Սթանպօլ տան կէլմ պիր մետրապօլիտ օլտըղընը սէօյլէր: Գալապալըգ թէարիճէն արթար վէ Վահան Վ. տօղրուճա էրմէնի քիլիսէսինէ կիտիպ, «Հրաշտփառ Աստուած»

Շարականն թէղանհոսիլէ քիլիսէյէ կիրէր: Տուատան սօնրա վահան վ. քիլիսէ օտասընտա օթուրըր: Օրատա Րուժ ազալար նիչիւն կէլմիշ օլտըղընը սօրարլար. ճէվապէն տէր քի,

«— Պուրատա արթըգ էրմէնի եօգ տըր. քիլիսէ իլէ ագարաթը վէ գապրիսթանը սաթմագ իւզըէ միւզայէտէյէ չըգարմաղա կէլմիշիմ:»

Վահան վ. պուշար իչիւն ճէման եէքիւն 30,000 լիրա իսթէմիշ վէ պուբարայը վէրմէք իւզըէ Րուս, ինկիլիզ վէ Գոթօլիք ըուկպանլարըլա գօնսօլուլար քէնտիսիլէ կէօրիւշիւպ բազարլըգտա պուլընմըլ օլտըգլարընը իտտաա իթմէքտէ իտի: Կիրիտլիւէր՝ քիլիսէ վէ էմլաքը էճնէպիլէրին էլիւնէ կէլիպ պէլքի իլէրուտէ միւէսսէսաթը էճնէպիլէ հալինէ իֆրաղ օլուներ գօրգուսըլա լմահալի Րուժ մէթրօթօլիտինէ միւրտճաաթլա խուսուսի թաստիգնամէ իլէ, քիլիսէ իլէ էմլաքըն վէ գապրիսթանըն իլէլէպէտ էրմէնի միլլէթինէ աիտ օլտըղընը գապուլ իթմէսինի ըէճա էտէրլէր վէ պէօլլէճէ պուշարըն էրմէնիլէրէ աիտ օլտըղընը միւշիր էվրագը Վահան վ.ին էլիւնէ վէրիլէր վէ օտա մահալի հիւքիւմէթինէ թաստիգ իթտիրտիքտէն սօնրա, քէմալը մուվաֆֆադիյէթլէ Սթանպօլա ավտէթ իտէր:

7569

Վահան վ.ին ումուրը միլլէյէտէքի ֆաալիյէթի իլթէ պուբատա խիթամ պուլուր. լաքին պուշընլա իքթիֆա իթմէյէրէք իչպու ֆաալիյէթինէ պաշգա պիր սուրէթտէ կէրմիլէթ վէրմիշ տիր: Վահան վ. թապէն բահաթը սէվէր պիր ատամ տէյիլ իտի. պիւթիւն գուվվէթինի էտէպիյաթա հասը իթմիշ տիր: Պիր չօգ կադէթալարտա մէգալաթ նէշը իթտիլի կիպի, պազը մուհիմմ ասարտա թէէլիֆ ու նէշը իթմիշ տիր: Նուսուսիլէ եազմըլ օլտուղը «Պօք զչայրենեաց» իլէ «Յիսնակ առակք» նամ թէէլիֆաթը զիքրէ շայան տըր: Միւթէվէֆա պու սօն նէշըրիյաթըլա հազիգի պիր էրմէնի Գրիւովը վէ եալաֆօնթէնի ըթլազընա շայան իտի: Եազտըղը առակլար դայէթլէ մանէատար օլուպ, թէհպիպը ախլէագա խատիմ տիր: Մէսաիլը ըուհանիլէ վէ իճթիմաիյէտէն պահիս ասար վէ մէգալաթը ումուճէն թագտիր օլընմըլ օլտուղը կիպի մէնսուպ պուլընտըղը էրմէնի քիլիսէսինին հազայիգ վէ իթիգատաթընը՝ պիր խայի վարդապետ վէ եպիսկոպոսլարտան տահա նաֆի վէ ումուճըն անլայապիլէճէկի պիր թարգտա թէֆսիր ու թաամիմ մուվաֆֆագ օլմուշ տըր: Նիհայէթ քէնտիսի հագիգի պիր էրմէնի ըուհանիսի օլուպ պէյ-

նէլ ազրան օլ զէմանլարտա զըպթէրէ-
 օան պիր հալ քէսպ իթմիշ օլտըղն-
 օան, ըիւֆէգասընըն թարիզաթ վէ
 էլլէնճէլէրինէ պի զայրը հագգըն հէ-
 օէֆ օլուր իտի: Հալ պու. քի քէնտի-
 սինի թարիզէ ալանլար, անըն իյֆա
 իթտիկի խըտէմաթընտան եարըսընը
 պիլէ իճրա իթմէմիշլէր իտի: Շու մու-
 հագգազ իտի քի. Բաթրիզխանէ հէր
 հանկը պիր միւշքիւլ մէմուրիյէթի՝ էլ-
 վէրիշի ըուհանիլէրէ թէքլիֆ իթ-
 միշիսէ, Պօղազ իչինին սէվահի-
 ւը լաթիֆէսինտէն այրըլմագ իս-
 թէմէյէն մէսնէտտար ըուհանիլէր
 պիրէր սուրէթլէ ըէտաը թէքլիֆ իթ-
 միշլէր վէ եալընըզ վահան վ. տէրհալ
 պէօլլէ մէմուրիյէթլէրէ քէնտինի նամ-
 զէտ կէօսթէրմիշ իտի: Վահան վ. օլ
 զէմանլարտա պէօլիւք գուսուրը սէր-
 խօշըղը իտի: Գուսագաբու տըշարը-
 օընտա քարոզիչիք իյֆա իթտիկի սը-
 րտտա, չօգ տէֆալար խանէի բէտէրէ
 կէլիրիտի. եէմէքտէն էվվէլ պօլճա ըա-
 գըլը իշտիքտէն սօնրա եէմէքտէն
 սօնրա տա եինէ պօլճա շարապ իշմէք
 իթիյատընտա իտի: Բէնտիսի պէշէ-
 րիյէթ բէրվէր օլտուղընտան, հէր հան-
 կը պիր սընըֆ խալգ արասընտա պիր
 իւնսիյէթ բէյտա իլէ տէրհալ թա-
 րաֆէյն պիր թէվէճճիւհ հուսուլէ կէ-

թիրիր իտի: Տաալիյէթի գտտար
 օա ճէրպէզէլիկէ մալիք իտի: Սաօէ
 թարզը հայաթը հէր քէսէ քէնտինի
 սէվինտիրր վէ լաթիֆէլիւլիկի օ տէ-
 րէճէյէ վարտըրըր իտի քի, բարասը
 օլմատըղը պիր սըրտաա շուհա պուհա
 գալբագ վէ էնթարի ալտըրըր վէ պու-
 նը մահգա չօգլարը քէմալը մէմուհի-
 յէթլէ տէրհալ իյֆա իտէրլէր իտի:

Գ

Թարզը հայաթըն հէր կէօնա սաֆ-
 հալարընը կէշիրմիշ օլան վահան վ. ին
 եալընըզ աշգ ու ալէագաօը էքսիք
 գալմամաօը իյճապ իտուպ օ իշ տէ
 պաշընտան կէշմիշ տիր: Պու աշգ ու
 ալէագաօը՝ պաշգասընըն շահատէթինէ
 հաճէթ գալմագսըզըն. պիզգաթ քէն-
 տիսի՝ եազաղը Աբեղաճագըն Դնճի
 ճիւղինտէ ուզուհ ուզատիյէ թարիֆ
 իթմիշ տիր:

Պալէատէ վահան վ. ին նալպանտ
 չըրագըղընը նագլ իթմիշ իտիք: Օլ
 զէման Գալաթա մէքթէպինէ տէվամ
 իտէր վէ լաքին ֆագըր հալի հէր կիւն
 մէքթէպէ կիտիպ կէլմէկէ միւսաիտ
 օլմաաըղընտան, վարժապետիք իթ-
 մէքլէ իտալսինի թէէմինէ սայ իտէր:
 Պիր կիւն Գուսագաբուտան կէշտիկի-
 տէ բէնչէրէտէ օթուրմը սէր իտէն

դայէթ կիւղէլ պիր գըզըն լաթիֆ սի-
մասը կէօզիւնէ իւնչիր. գըզըն զա-
յէթ ֆագիր օլուպ, չամաչըրճըրզ ի-
տէն ֆագիր պիր պէօյիւք վալիտէտէն
պաշգա պիր մէտարը թէսէլլիսի եօգ
իմիչ, Կարապետ գըզա միւպիէլա օ-
լուր. պիր կիւն պիր մուհապպէթնամէ
եազար վէ պիր կիւլ իւն պէրապէր
քէնչէրէտէն իչէրիյէ աթար: Գըզ պու
մուհապպէթնամէյի քէմալը իչթիյաք-
լա օգուր վէ զաթէն օ տա Կարապետէ
աչըզ օլտըղընտան սէօլլէչիրլէր: Հալ
պու քի ֆագըր ու սէֆալէթ՝ եէքաի-
կէրինին թէգարուպընա մանի օլտըղըն-
տան, 3 սէնէ պէքլէմէկէ վէ
րէամը իզտիվաճլարընըն իճրասը տա
Կարապետին 100 լիրա թէտարիք իլէ
պիր տիւքքեան աչմասընա մութէվազ-
գըֆ գալմասընա գարար վէրիլլէր:
Կարապետ՝ Պազլէճիկէ ալտէթլէ էպէ-
վէյնինին միրասընը էլտէ իթմէկէ չա-
լըչըր իսէ տէ, պուհա մուվաֆֆագ
օլմազ: Նիհայէթ Կարապետ՝ պալէտտէ
եազտըղըմըզ կիպի թալիինի Զէյթուհ-
տա արամաղա կիտիպ ալտէթինտէ,
Գուլ գարուտաքի մէզքիւր էվէ կիտէր
իսէ աէ, կէրէք գըզըն վէ կէրէք պէօ-
յիւք վալիտէոինին վէֆաթը խապէ-
րինի ալտըգտա, արթըգ տիւնեա եիւ-
զիւ կէօրմէմէկէ գարար վէրիլ:

Պիր ազ էվվէլ վահան վ. ին էտէ-
պիյաթլա մէշղուլ օլտուղընը սէօյլէմիչ
իտիք, 1888տէ Բաթրիգխանէ պիր
բուհանի կազէթասընըն նէշրինի թէն-
սիպ իտէր. պուհնըն իչիւն վահան վ. ին
իչթիրաքը գալէմիյէոինէ միւրաճտաթ
օլուհըր: Պիր չօգ ուղուհն միւրաքէրէ-
լէրտէն սօնրա վահան վ. պէօյլէ պիր
կազէթանըն մէսուլիյէթինի քէնտիսինէ
աիա օլմազ վէ Բաթրիգխանէին թահ-
թը հըմայէսինտէ պուլընմազ իւզրէ
«Սօսնակ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ»
նամըլլա պիր կազէթա նէշր իտէր վէ
13 նիւսիտէ չըգարտըգտան սօնրա
պաղը կէօնա միւլքիլաթ իւլէրինէ,
պու նամը թէպտիլէն «Սոխակ Հայաս-
տանեայց Եկեղեցւոյ» նամըլլա պիւս-
պիւթիւն քէնտի մէսուլիյէթի թահ-
թընտա, վէ Բաթրիգխանէ հիմայէ-
սինտէն զայրը պիր սուրէթտէ նէշրինէ
տէվամ իլէ 15 նիւսիտէ գատար չը-
գարտըգտան սօնրա թաթիլ էթմէկէ
մէճպուր օլուր: Խօսնակըն նէշրինի
պիր սէնէ օլսուհն թէէմին իթմէք իւզ-
րէ վահան վ. քէնտի բարասընը տա
սարֆ իտէր(1). Տէր իքի կազէթա թազ-
տիրաթը ամմէյէ մազհար օլմուչ տըր:
Օլ զէմանլար էրմէնի Գաթօլիզ Բաթ-
րիգի Ա.գարեան՝ էրմէնիլէրի Գաթօլիզ

(1) Սոխակ. Ե. 9 սահիֆէ 348

քիլիսէսինէ տավէթ իթմէք իւզրէ Բա-
 բանըն պիր կոնդակընը պիւթիւն էր-
 մէնի մաարուֆ ըուհանի վէ ճիսմանի
 զէվաթա թէվզի իթտիրմիշ իտի: Վա-
 հան վ. իշպու կազէթալարընտա «Ան-
 կախութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ»
 եանի էրմէնի Գիլիսէսիսին իսթիգլա-
 լիյէթի» սերլէվհասըլա եազաըը մէ-
 գալաթ պիլիսասսա ճալիպը աըգգաթ
 վէ շայանը գրասթ օլտուզը կիպի.էր-
 մէնի քիլիսէսիսին պիլ ճիւմլէ ադայիա
 վէ իթիգատաթը վէ այն աւ ատաթընը
 բէք կիւզէլ վէ միւնասիպ պիր սու-
 րէթաէ թէֆսիր իթտիկի էզ ճիւմլէ
 շայէսթէի զիքը օլուպ, Խօսնակ վէ Սո-
 խակ կազէթալարընըն սուրէթը թահ-
 րերի վէ թարզը իֆտաէսիսին սատէ-
 լիկի՝ պու կիւնլէրաէ Բաթրիգլանէ
 թարաֆընտան նէշը օլընան Տանար
 ըուհանի ըիսալէսինէ նիմունէի իմ-
 թիսալ օլապիլիր օլտուզընը տա զիքը
 իթմէկի վազիֆէ առա իտէրիզ:

Տէվըը իսթիպատատա ըիսալէլէրին
 թէագիգի Մէարիֆ նէզարէթինէ հէ-
 վալէ օլընմըշ իտի: Խօսնակըն 14ինճի
 նիւմէրօընըն նէշըինէ մէէզուկիյէթ
 վէրիմէք իսթէնմէտիկիսի իշիտէն
 Վահան վ. տէրհալ զօշար կիտէր վէ
 էնճիւմէնը թէֆթիշ վէ մուայէնէ րէի-
 սինէ սէպէպինի սիւվալ էյլէր: Օ նիւ-

խէտէ Վահան վ. «Տօն կաթողիկէ ե-
 կեղեցւայ էջմիածնի» սերլէվհալը մէ-
 գալէտէ շու Փըզրայը եազմըշ իտի:

Աչքս կուրնար, շիինքս կոտրէր.

Խեղճ չայաստան, զքեզ էնպէս չի
 տեսնէր.

Թէ մեռած լինէի, ինձ երանի էր.

Քան թէ կենդանի՝ աչքս բաց տեսնէր:

Մէարիֆ նէզարէթի պու Փըզրայը
 գալտըրմագ իսթէյօր իտի: Վահան վ.
 ըսրար իտէր. նիհայէթ րէիո տէր քի-

— Ճանըմ, պու Փըզրա տա զօն-
 մայը վէրսին. նէ՞ օլուր:

— Գօնոս նէ օլուր.— ճէվապը վէ-
 րինճէ, Վահան վ. ին միւզիճ թագա-
 գալարընտան գուըթուլմագ իշիւն նէշ-
 րինէ մէէզուկիյէթ վէրիլէր:

Վահան վ. ին բէք չօգ լաթի-
 ֆէ սէօլլէրի իշիտիւմիշ տիր: Էզ-
 ճիւմլէ աթիտէ նագլ իտէճէկիմիզ վա-
 գաստա սարֆ իթտիկի պիր սէօզիւ,
 խայլի զէմանլար տիլլէրէ տասիթան
 օլմուշ տըր: Վահան վ. Եէնիգարու
 քիլիսէսինէ քարոզիչ նասպ օլընըր:
 Քիլիսէ աւագերեցի Տ. Ոսչասուր
 քհնյ. խայրբէրվէր վէ ֆուզարա պա-
 պաը պիր աթամ իտի. ազ չօգ իւմ
 աւ իրֆան սահիպի տէ պուլընտըղըն-
 տան, արա սըրա քիլիսէտէ քարոզ-

լար տա վերիւր իտի: Պու ըուհանի
պէյն էլ ագրան միւմթազ պիր մէվզը
իշղալ իթմիշ օլտըղընտան, քարոզիւ-
լիք վաղիֆէսիլէ միւքէլէֆ օլան վար-
դապետին հուզուընտա տա քարոզ
վերմէկէ պաշլար: Վահան վրդ. պիր
գաչ տէֆալար: սապր իտէր իսէ տէ,
եինէ պիր կիւն քէնտիսինին հուզու-
ընտա բարաղըն քարոզ վերտիկինի
կէօրտիւքտէն սօնրա, բարաղը չաղը-
ըըր վէ ալէնէն տէր քի,

— Տէր Հայր, Էրմէնի քիլիսէսի Է-
քի սընըֆ ըուհանիյէ մալիք տիր. պի-
րի էվլի սընըֆը, տիկէրի պէքեար
սընըֆը: Գիլիսէմիդ, էվլիլէրէ թէսէլի
վերմէք Էւզրէ գաւրլը, աիկէր սընըֆա
իսէ գաւազան իթա իթմիշ տիր: Էկէր
գէվճէնտէն խոշնուտ տէյիլ իսէն, ալ
չու գաւազանը վէր գարընը:

Պու սէօզ իւզէրինէ նէյէ օղրատը-
ղընը շաշըրան Տ. իաշատուր հայր օն-
տան սօնրա քիլիսէտէ վարդապետ հա-
զըր պուլընտըղը գէմանլար քարոզ
վերմէքտէն սազընըր իտի:

Դ.

Շիմտիյէ գատար վահան վրդ.ին
միլլէթէ իյֆա իթտիկի հազիգի խը-
տէմաթընը թատատ իթմիշ իտիք,
միւթէվէֆանըն պուլնտան սօնրա իմ-

րար իթտիկի թարզը հայաթ սաֆհա-
լարը պիւսպիւթիւն պաշգա սուրէթտէ
ճէրէյան իթտիկինի մա էթթէէսիւֆ
պէյանա մէճպուըրզ: Գէնտիսինին թագ-
պիհէ շայան ստա օլընտըղը պու հա-
յաթը սէրխօլըգտան միւթէվէլլիւտ
սուլի տիվալէ մի, եօգսա զաթէն խըլ-
գաթընտա՝ աօղուլընտան պէրու պէ-
րապէր եաշատըղը սուլի աիլէագընա
մը՞ աթֆ իտիլմէսի ճիհէթի իմը ըուհ
նօգթաի նազարըլա թէտգիգէ շայէս-
թէ օլուպ, պուլնը թային իթմէք իգ-
թիտարըմըղըն ֆէվզինտէ պուլընտը-
ղընը իթիրաֆա մէճպուըրզ: Եալընըզ
չուլն տէյէպիլիլիդ քի, քէնտի քիւս-
թախանէ ահվալի միլլէթէ ազ շօֆ
ֆաիտէլի օլտըղը հալտէ, պու քիւս-
թաիւղընը օ տէրէճէ իֆրաթա վար-
տըրմը տըր քի, սուլի իսթիմալէ գա-
բու աշմըշ, վէ Կիրիտաէն ալտէթի
թարիխիտէն սօնրա տրթըզ պիւս-
պիւթիւն մուղայիրը համիլէթ ահվալէ
սիւլուք իթմիշ տիր: Օ հալտէ քի,
քէնտիսինին ալէնէն մէպտէ իթթիսազ
իթմիշ օլտըղը,

Լոյսը Լուսաւորչին

Հաւատքը Գրիտոսին

Վայ ուրացողին

սէօզլէրի պիր սիւս մագամընտա գալ-
մը վէ իթիգատը մէզքիւրը թարը

էօմբրիւնէ նո մինասիպ պիր հալ իքթի-
սապ իթմիշ տիր: Վահան Վ. էօյլէ
հալլէրուէ պուլլնմըլ աըր քի, մհհաֆիլը
միլլիյէտէ մհնֆուրը ամմէ օլմուշ վէ
եիւզտէն տիւշիւշ տիր: Հէլէ 1890
տան սօնրա, կէօյա քէնտի քէնտինի
միւմթազ պիր հալտէ զանն իլէ իյֆա
իթտիկի 23 սէնէլիք խըտմէթը միլլիյէ
վէ էտէպիյէօինի պիր իսթինատը
ֆախր ու ղուրուր ատտ իլէ իսթէտի-
կի կիպի մուամէլէտէ քէնտի քէնտինի
սէրպէսթ ատտ իթմիշ տիր: Պու նէֆ-
րէթը ամմէ՝ Գոււմգարու վուզու-
թընտան սօնրա (1890) պիր զաթ տա-
հա թէզահիւր իթմիշ վէ սիլքը բու-
հանխսինէ վէ հէր քէսճէ պիլինտիկի միւ-
լէթ բէրվէրիկէ ղայրը միւթէնասիպ
պիր հալէ սիւլիւք իթմէկէ պաշլամըշ
աըր:

Բաթրիգխանէ արթըգ քէնտիսինէ
եիւզ վէրմէմէկէ վէ միլլէթտաշլարըմըզ
իսէ քէնտէսինտէն սազրնամազա իպթի-
տար էյլէմիշլէր իտի: Զիրա պիր կիւն
աէ քէնտիսինին օլ ղէման Զապթիյէ
նէզարէթինտէ պուլլնան նազըմ բա-
շայա չաթմըշ օլտուղը իշիտիլմիշ իտի:
Ֆիլհագիգա Վահան Վ. հէր նէտէն ի-
սէ նոզըմ բաշա իլէ իւնսիյէթ բէյտա
իտուպ, ծնա ազ չօգ խըտմաթտա պու-
լլնմըշ իտի:

Էրմէնիլէրին ֆէլաքէթի տէվըը իս-
թիպտատտա Գոււմգարու վուզուաթըն-
տա, տահա զիտտէ քէսպը շիտտէթ
իթմէկէ պաշլամըշ ըտը: Ապտիւլ Հա-
միտ՝ էրմէնիլէրին հագեգի միւթալէ-
պաթը վաթանբերվէրանէօինի գապուլ
իթմէքտէն իսէ, պիշարէ միլլէթի ար-
թըգ պիւսպիւթիւն էզմէյէ նիյէթ ի-
տուպ, պոււնըն իշիւն հէր նէ լազըմ
իսէ հիշ չէքինմէյէրէք իճրա իթմէկէ
ճիւրաթ իթմիշ վէ Գոււմգարու վու-
զուաթը վէսիլէ իթթիխազ իտէրէք,
զուլմ ու թէատտիյաթընա մուգատ-
աէմէթէն իշէ պաշլամըշ իտի: Արթըգ
էրմէնի միլլէթի հէր չիւպկէ թահթըն-
տա պուլլնըյօր իտի: միլլէթին էքեա-
պիր վէ աղնըյաթը, վէ պատէհու
սոււնուֆը ֆուգարայը էզմէք իշիւն
պէհանէլէր մի՞ էքսիք իտի: Մաէթ-
թէէսիւֆ պու պէհանէլէրէ էքսէր աէ-
ֆա միլլէթիմիղտէն պուլլնանլար տա
աէլալէթ իթտիքլէրինի սէօյլէ-
մէկէ մէճպուրըզ: Զիրա պէնտէ-
նիզ օ իթիգատտայըմ քի, համա օլ-
սոււն կէչիրմիշ օլտուղըմը տէվըը մէն-
հուսը իսթիպտատտա էկէր միլլէթի-
միղէ ճիւզի պիր խայրտա պուլլնմա-
եանլար պուլլնմըշ իսէ էհանէթաէ
պուլլնանլար նատիր տէյիլ իտի:
Օ կիւնլէրաէ կէրէք բուհանի վէ կէ-

ըէք ճիւմանի ոընըֆլարտան պու գա-
պիւ ատամլար պուլընմը իտի:

Պիր կիւն Նազըմ բաշա օլ գէման-
քի (1889) քաղ. Ժողով Ատենապետի
Մագսուտ Սիմօն պէյի նէզտինէ ճէլպ
իտէր վէ տէր քի:

—Միլլէթինիգտէն պուլընան կիւմշ-
եան Յովհաննէս էֆ. նին օտառըն-
տա էրմէնի գօմիթածըլարըն բարասը
մուհաֆազա օլընըյօր իմիշ: Քէնտիսի
մուսինն օլուպ, հիւրմէթիմիզէ մազ-
հար օլան պիր զաթ օլաըղընտան,
զապրթաճա թէհարրիյաթա լիւզում
կէօրմէյօրըմ. պինաէն ալէյհ սիզ կի-
տիպ իշի քէնտիսինէ անլաթընըզ վէ
պու գապիւ Ֆէնա իշլէրտէն անը սա-
գընտըրընըզ:

Մագսուտ Սիմօն պէյ նէզարէթտէն
չըզըպ ասղրուճա խայրխահը միլլէթ
օլուպ. էյլիքտարըլըզըլա մաարուֆ
վէ պիր գաթիլին գ-ւըշուընընա հէտէֆ
օլարազ վէֆաթ իտէն Ունճեան Արիկ
էֆ. յէ միւրաճատթլա քէյֆիյէթի անա
թէֆհիմ, հէր իքիսի պիր կիւմշեան
էֆ. նին օտասընա կիտէրլէր վէ իշ
քէմալը ինթիյաթլա անլաթըրլար:

Կիւմշեան էֆ. հէման գաջալա-
րընըն անախթարլարընը չըզարըպ մու-
մաիլէյհիւմայա թէսլիմ իլէ տէրհալ թէ-
հարրիյաթ իճրա իթմէլէրինի վէ քէն-

տիսի Բաթրիգլսանէնին վասիյէթ
գօմիսիօնը ազասընտան պուլընմասը
հասէպիյլէ վասիյէթ մէպալիղինտէն
պաշգա գաջալարտա իսթիլալըլարա
աիտ մէպալիղ պուլընմատըղընը սէօյ-
լէյիպ, պունը թաստիգ իչիւն տէֆ-
թէրլէրինի աէ իպրազ իտէր

Մագսուտ Սիմօն պէյ վէ Ունճեան
Արիկ էֆ. լազըմ կէլէն թէհարրիյաթը
պիլիճրա նէթիճէտէ ֆիլհագիգա կիւ-
մշեան էֆ. նին սէօյլէտիքլէրի թաս-
տիգ օլընըր: Մագսուտ Սիմօն պէյ
մուախտէրէն Նազըմ բաշանըն նէզտի-
նէ ազիմէթլէ, նէթիճէի վագըայը պէ-
յան էյլէտիքտէ Նազըմ բաշա տէր
քի:

—Պէն տէ պիլիյօրըմ քի կիւմշ-
եան էֆ. շայանը հիւրմէթ, միւսթա-
քիմ վէ հիւքիւմէթէ սատըգ պիր զաթ
աըըր. լաքին թէէսիւֆ իտէրիմ քի,
պու խապէրի վահան վ. պիզգաթ վէր-
միշ տիր. անըն իչիւն սիզէ սէօյլէմէկէ
մէճպուր օլաըմ:

Վահան վ. ին պու էհանէթի մէհա-
ֆիւը միլլէյէտէ իշիտիլեր իշիտիլմէզ,
վագը օլան նէֆրէթ պիր գաթ տահա
աըթար, Բաթրիգ Աշըգեան Խօրէն
Սըբազան, Վահան վ. ի տաիրէ իսթի-
գամէթէ տավէթ իթմիշ վէ սիւքը
րուհանիսինին սւլվիյէթ վէ գուսսի-

յէթինի մուհաֆազա իչիւն բէք չօգ չա-
ւըշմըշ վէ հաթթա քէնտիսինի պիր
մանասթըրա կէօնտէրմէք իսթէմիշ իտէ
տէ, պու էվամիրէ գաթիէն մուխալէ-
ֆէթլէ էմրը թէայիւշինի ղայրը մէշ-
րու սուրէթտէ թէաարիք իթմէք ազ-
մինէ տիւշմիւշ տիր:

Վահան Վ.ին իմրար իթտիկի թար-
զը հայաթա Բաթրիգխանէ արթըգ մու-
գալէմէթ իտէմէյիպ, քէնտիսինի կար-
գազուրկ իթմէկէ գարար վէրիր վէ
Բաթրիգ Տ. Ոորէն Սրբազան պիւթիւն
քիլիսէլէրէ պիր թահրիրաթը ումու-
միյէ կէօնտէրիպ, Վահան Վ.ին պա-
տէմա վարդապետ տէյու գապուլ ի-
տիլմէմէսինի թավսիյէ էյլէր:

Պու թահրիրաթը ումումիյէնին
միւնտէրիճաթը Վահան Վ.ին թարզը
հայաթընը բէք աշիքեար սուրէթտէ
կէօթէրտիկինտէն, պէրվէճհըաթի տէրճ
իթմէկի միւնասիպ կէօրիւրիմ:

ԽՈՐԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲՐԻՍՏՈ-
ՍԻ ԵՒ ՇԵՆՈՐՀԻՒ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ՎԵ-
ՐԱՏԵՍՈՒՉ ՀԱՄՕՐԷՆ ՎԻՃԱԿԱՅՆ
ողջոյն և օրհնութիւն առ Գերա-
պատիւ Առաջնորդս Առաջն. Տեղա-
պահս և փոխանորդս Վանահայրս,
քարոզիչս, աւագերեցունս, պա-
տուարժան թագ. Ոորհուրդս և

առ համօրէն դասս եկեղեցականաց
և ժողովրդականաց կալ մնալ ի
չնորհն և և ի խնամս Սուրբ Հոգ-
ւոյն: Ամէն:

Ամենեցուն եկեղեցեաց՝ որ ի
մեր Պատրիարքութեանս սահմանի
ի Մայրաքաղաքիս և ի վիճակս,
գիտունլիցի, զի Վահան ՏէրՄինա-
սեան, ևրբեմն կրօնաւոր վարդա-
պետ, անաստեալ պատուիրանի
մերում, և որոշման կրօն. ժո-
ղովոյ, մերժեաց երթալ մեկու-
սանալ ուրեք ի մի մենաստանաց
ազգին ուր հրասայեցաւ, գնալ ի
զգաստութիւն ի յապաշխարութիւն
հրապարակեալ լի զայթակղու-
թեամբ գնացիցն:

Թէպէտ և բազում քաղցրու-
թեամբ և ևրկայնամիտ համբե-
րութեամբ զառաջինն կամեցայ ի
կարգի և ի պայմանի կրօնաւո-
րական և եկեղեցական սահմա-
նացն պահել և ինքեան յօժա-
րութեամբ յանցնառու և հնազանդ
առնել ապաշխարութեան կենաց
և համօրէն պատճառանացն նե-
րողութեամբ անձն տալով հրամա-
յեցի Փոխանորդարանի, զի սր
ինչ խնդիր առաջի հանցէ իբրեւ
ի իարգադրութիւն անձին առան-

ձին պիտոյի, վաղվազակի կատարեացի, համայնից անպէս արհամարհեալ զմերով անչափ երկայնամտութեամբ սիրեաց մնալ ի մեղապարտ վիճակի իւրում քան անսալ պատժոյ եւ խրատու զգաստութեան:

Վասն որոյ ց Վազին արտմութեամբ հրատարակելով թէ Վահան Տէր Մինասեան ոչ եւս է վարդապետ և քահանայ, պատուիրեմ ամենայն եկեղեցեաց զգուշանալ ի նմանէ, չընդունիլ բնաւ ոչ կեղեցիս եւ ոչ և տունս անգամ, միեջեւ ամբաստեալ ժողովեացէ զանձն իւր ի վասն ուրեք եւ ըզգաստացեալ անդէն դարձցի յուղղութիւն եւ յարեսցի վերստին հրամանաւ Պատրիարքարանիս ի կարգ իւր առաջին յորմէ զրկեաց եւ ընկեց զանձն իւր անսահման ժամանակաւ:

Ողջ լերուք ի Տէր
Պատրիարք Կ. Պոլսոյ
ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Տուեալ ի Պատրիարքարանի
Հայոց ի Կ. Պոլիս ի 23 Մարտի
1889 ամի թիւ 250:

Վահան Վ.ին իխպարաթը քիզպի-

յէտէ պուլընտըղընր պալէատէքի միսալ իլէ անլաթմըլ իաիմ: Տէվըը իսթիպատատա հիւքիւլէթը միւսթէպիտէ նէզտինտէ գօմիթաճըլար հագընտաս պու գապիլ իխպարաթըն ֆաիլլէրի թէճըլիյէ օլընաճագ եէրտէ, պիւաքիս թէչվիզաթ պուլըլըլար իտի: Հագսըզ եէրտէ պիչարէ էրմէնիլէր վէ թիւրքլէր թէվգիֆ օլընըյօրլար վէ նէթիճէի թտհգիզաթտա հագլարընտա շիքեայէթ իաիլտիքտէ, մէմուրիյնը միւսթէպիտէ:

—Պու կիւն եանըլաըլար, եարընտօղընտընը խապէր վէրիլէր.— տէյօր իտի:

Իչթէ Վահան Վ. արթըգ Զապթիյէ նէզարէթինտէ մինտէրինի սէրմիչ վէ կէճէ կիւնտիւզ օրայա միւտաւ վիմ պուլընմըլ տըր: Վահան Վ. Զապթիյէ նէզարէթինտէն եօգարը չըգաըլը զէման:

—Պիզիմ Պլքթաշի եինէ կէլտի.— տէյիպ գապուլ իտէրլէր վէ հէման նազըըն նէզտինէ գապուլ օլուներ իտի:

Օ կիւնլէրտէ բէք չօգ էրմէնիլէր թէվգիֆ օլուներյօրլար իտի: Մէվգուֆլարըն էպէվէյն վէ թէալլիւզաթը շունա պունա բէճա միննէթիլէ ըըլվէթ վէրմէք սուրէթիյլէ մէվգուֆլարընը գուրթարըյօրլար իտի:

Վահան Վ. Զապիթիյէ նէղարէթինտէ
իւնսիյէթ բէյտա իթաիկի մէմուրլա-
րըն՝ հազգընտա պէսլէտիքլէրի թէ-
վէճճիւհտէն պիլիսթիֆատէ, քէնտիսի-
նէ միւրաճաաթ իտէնլէրին՝ հա բարա
մուգապիլինտէ վէ հա պիր եէմէք վէ
րազը իչիրմէք մուգապիլինտէ մէվ-
գուֆ պուլընտըը ատամլարը աս-
գուրթարմաղա մուվաֆֆազ օլուր իտի-
ն.

Վահան Վ. ին Բաթրիգիսանէ թա-
րաֆընտան կարգալոյժ օլաղընը պա-
լէատէ հազմը իտիք: Վահան Վ. պիր
գաչ աէֆա Բաթրիգիսանէտէն աֆվ օ-
լընմասընը թալէպ էթմիչ իսէ տէ,
արթըք քէնտիսինէ էմիլիյէթ իտիլէմէ-
տիկինտէն վէ պիր մանասթըրա կիթմէ-
սի թէքլիֆի գապուլ էյլէմէտիկինտէն,
միւրաճաաթլարը սէմէրէսիգ գալմը-
տըր: Վահան Վ. նիհայէթ Ապաիւլ-
Համիտէ միւրաճաաթ իտէր վէ պուեըն
իւզէրինէ Բաթրիգ՝ քէնտիսինէ աչըգ
պիր վարագա վէրիր, հանի սիլըր բու-
հանիսինտէ իպգա էյլէր: (1) Վահան Վ.
Սըվասա կէօնտէրիլիր իսէ տէ, օրատան
տա գօվուլըպ թէքրար յթանպօլա ավ-
տէթ էյլէր: Պիր մէմուրիլէթ էլտէ իթ-
մէքիւզրէ Արմաչ դպրիվանքընա կի-
տէր իսէ տէ, օրատա եիւզ պուլմազ:

(1) Լոյս. 1895 նիւմէրօ 1 սահիֆէ 9.

1890տա Բաթրիգիսանէ քիթապէ-
թինէ թային օլուըր վէ իքի այ մէ-
մուրիլէթաէն սօնրա Ազգ. վարչուլթիւն
ազասընտան Սրուանձտաննց Տ. Գարե-
շին Սրբազանըն թէքլիֆի իւզէրինէ
Վահան Վ. պու մէմուրիլէթինտէն ազլ
իտիլիր վէ Ս. Փրկիչ խասթախանէսի-
նէ կէօնտէրիլիր:

Վահան Վ. քէնտի Լոյս կաղէթա-
օընտա հազտըը թէրճէմէի հալինտէ
տէյօր քի. «Պիր կիւն իգմիրլեան Սր-
բազան (օլ զէման Սկիւտար քարոզիչի
իտի) Պապը Ալիտէն չաղըլըր. սօնրա տա
պէն չաղըլըտմ: Հալ պու քի շու պիր
գաչ կիւնլէր զարֆընտա հազգըմտա սօն
աէրէճէ աղըր իթհամաթ վէ իսնատաթ-
տա պուլընտըլար. թա քի, պէն Պապը
Ալիտէ միւքէմէլ պիր շահատէթտէ
պուլընտը կէրէք հիւքիւմէթին վէ կէ-
րէք Ազգ. վարչուլթիւնըն սէվկիւլիսի
օլտում: (1)

Վահան Վ. ին շու սէօլլէրինի թէֆ-
սիր իլէ ասըլ հազիգաթընը սէօյլէյէ-
լիմ: Ֆիլ հազիգա օլ զէման Պապը Ա-
լիտէն իգմիրլեան Սրբազան չաղըլըր
վէ քէնտիսինէ պիր մէքթուպ կէօ-
թէրիլիր: Պու մէքթուպ միւշարիլէյհին
խմզասընը հալի իտի: Մէքթուպ՝ 17-

(1) Լոյս. 1895. նոյ. 4 Նօ 1 սահիֆէ 9.

18 սէնէ ելվէլ Բաթրիզիանէ թարա-
ֆընտան էրմէնիսթան ճիհէթլէրինէ
կէօնտէրիւմիշ օլան «այցելու» լարա իր-
ապ օլընըպ, պուստա օլ թարաֆլարտա
պուլընան էրմէնիլէրին մըգտարընը՝
հագրգի սթաթիսթիգլէր թանդիմիյլէ
իհզար վէ թէրթիպ իտիլմէսի թավսիյէ
օլընըյօր իտի. զիրա օլ զէմանլար Ապ-
տիւլ Համիտին էնթըրիգասըյլա հիւ-
քիւմէթ էրմէնիլէրին ատէաինի մըգտա-
րը հագրիգիսինտէն տահա տուն կէօս-
թէրմէք իսթէյօր իտի: Շու մէքթուպ-
լա՝ Իզմիրլեան Սրբազան՝ հիւքիւմէթէ
մուխարիֆ հարաքէթլէ իթհամ իտիլ-
մէք իսթէնիլիյօր իտի: Իզմիրլեան
Սրբազան պուստա ճէվապէն տէր քի.

— Էվլէթ, պու մէքթուպը պէն
եազմըշըմ, իմզա տա պէնիմ տիր. լա-
քին պու մէքթուպը պէն օ զէման
Ներսէս Բաթրիգին էմրիյլէ եազմըշըմ,
զիրա անըն միւշավիրի պուլընըյօր ի-
տիմ, պու մէքթուպը եալընըզ օ սը-
րատա էրզրումտա այցելու պուլընան
Վահան Վ. է տէյիլ, տիկէր թարաֆ-
լարա կէօնտէրիլէն այցելուլարա տա
եազմըշըմ տըր:

Իզմիրլեան Սրբազանա կէօսթէրիլէն
մէքթուպ՝ Վահան Վ. է խիթապէն եա-
զըլան մէքթուպ իտի:

Վահան Վ. ին պու հալլէրի հէր քէ-

սի քէնտիսինտէն սօսլթմըշ վէ արթըգ
մէհաֆիլը միլլիյէտէ թիքըշ թութաը-
րամայաճաղընը անլայըպ քէնտինի է-
տէպիյաթա հասը իլէ 1893 տէ «Անգիր
գպուլթիւն եւ առակք» նամ էսէրի
վէ 1894տէ տէ «Աշխարհաբար Աւե-
տարան եւ մեկնութիւն» նամ քիթա-
պը նէշը իթմիշ տիր:

9

Իզմիրլեան Սրբազան Երուսաղէմէ
նէֆի իտիլմիշ վէ վագաաի ֆաճիալար
եէքտիկէրինի թաազիպ էյլէմիշ իտի:
Բաթրիգիսանէ ինզըրազ պուլմըշ, մէ-
ճալիս թաթիլ էտիլմիշ վէ Ապտիւլ
Համիտ թարաֆընտան թային օլընան
շայըլ մէշրու պիր մէճիսը մուխթէլի-
թէնին սէմէրէսիզ մէշրուլիյէթինտէն
սօնրա Օրմանեան Սրբազան Բաթրիգ-
լիկէ ինթիսապ օլընմըշ իտի:

Վահան Վ. 1895 մարտ 20տէ Բաթ-
րիգիսանէյէ միւրաճաաթլա Ս. Էջմիածի-
նէ կիթմէկէ մէէգունիյէթ թալէպ իթմիշ
վէ Բաթրիգիսանէճէ Ս. Էջմիածինէ պու-
չապտէ եազըլմըշ իտէ տէ, պազը մէ-
վանիի ընմիյէյէ պինտէն պուստան
տա ֆէրաղէթ էյլէմիշ տիր:

Իշթէ պու սըրալարտա իտի քի,
Վահան Վ. վէ պիր տէ Արմէն Լուսին-
եան — Իքիսիտէ հիւքիւմէթը միւսթէ-
պիտէնին աստըգաի պէնտէկեանընտան

— Զապթիյէ նազրըրնա միւրաճաաթ իտէրլէր վէ հիւ քիւմէթին մէգասիտի մէնհուէսինէ խտտիմ պիրէր կազէթա քմթիյաղընըն իոթիհասալինէ մուվաֆֆազ օլուրլար:

Տէվըը իոթիպտատտա պիր կազէթա իոթիյազը ալմազ բէք կիւճ վէ մուհալ իտի. զիրա պուհըն իչիւն բէք չօգ մատտի ֆէտաքեարլըզլար իիսթիյա-րընտան մատտա Ծ-Յ ալ գատար տէվամը սուգարբէր օլան մուամէլաթըրէամիյէյէ հէտէֆ օլուպ, առէթա ճան չըգարմազ վէ պիր չօգ էթէքլէր էօրմէկէ միւթէվազգըֆ իտի:

Վահան վ. վէ Լուսինեանըն պութալէպինի նազիմ բաշա տէրհալ գապուէ իլէ հէման Մապէյնէ պիր թէղքէրէ եազմազ սուրէթիլլէ ՁԷ սաաթ զարֆընտա իրատէսի վիւրուտ իթմիշ տիր: Պիրինճիսի Լոյս, տիկէրի Հանրագիսակ բիսալէլէրի իմթիյազը իհսան օլընմըջ վէ սուսուլտէն պուլընաղը միւթատ օլան մաթպուլաթ իտարէսինտէ պիլլէ մուամէլաթըր գայտիյէ պուլընմայըպ, վուգու պուլան իրատէ իւզէրինէ ըուխսաթնամէլէր վէրիւմիշ տիր: Վահան վ. կազէթաընը նէշրէ պաշլար (1895 նոյմ. 4), ֆիլհագիգա տա վատընտա պուլուներ: Զիյրտէ մէզքիւր Լոյս կազէթաընտան

թէրճէմէթէն նազլ իտէճէկիմիզ պազը ֆըգըտլար վահան վ. ին նիյէթ տմազսէտինի բէք վազիհէն կէօսթէրէպիլլիր:

Վահան վ. ին՝ Լոյսըն 1896 յուլիս 27 թարիխի նիւմէրօ 2) նիւսիսէսինտէ եազտըըը շու սաթըրլար շայանը տըգգաթ տըր:

«Լոյսըն նէշր օլուներըը պիրինճի կիւն, պիզիմ «եէնի-ազգասէրլէր» (Եվրօբատա պուլընան էրմէնի սիյասի ֆըրգալար իչիւն տիր) իշպու նէշրիյաթըն միլլէթէ մուզայիր մազսէտ իչիւն վազը օլուըըըըր բիվայէթ իթտիլէր, վէ պիզիմ եէրլի մաթպուլաթ տախի զանն իտէրսին պու կիրուհը էշխասըն աքսը սէտասը կիպի «Լոյս» իչիւն պիր թէպրիքնամէ պիլլէ եազմատըզլարը կիպի, թէմէնիյաթտա տա պուլընմատըրլար: էրմէնի մաթպուլաթը պուհը գըսգանճըղընտան մը. եօգսա եէնի-ազգասէրլէրտէն գօրգուլընտան մը եարաը:

«... Պու եէնի-ազգասէրլէր՝ Լոյսը իլլէլպէտ սէօնտիրմէք կիպի շէլթանի պիր ֆիքրի պէսլէտիլլէր. պուլար (եէնի-ազգասէրլէր) էրմէնի միլլէթիւնին թալիինէ սահիպ օլմազ զուրուրիյէթինտէ պուլընըպ, եէրլի կազէթալարտա «Լոյս»ըն վէֆաթընը պիլլէ նէշր իթմէկէ մուվաֆֆազ օլուրլար:»

Վահան վրդ. ին «Կաղանդչէք Առ
Հայ Թերթո յԵւրոպա» վէ էմսալի մէ-
գալաթտա իսթիպատտա գարըը բէն-
չէլէչէն սիյասի ֆըրգալար ալէյհինտէ
իտի:

1897 Յունվար. նրւմերո 23 նիւս-
խէսինտէն, սահիֆէ 211:

«Հօշմա կիթսին 1896 սէնէսի, զի-
րա պու սէնէտէ իտի քի, ճանխարչ
ճինայէթ վուգու պուլար: (Սթանպուլ-
տաքի Պանգա վուգուաթը վէ անըն-
նէթիճէսի օլան Սթանպուլըն մուխթէ-
լիֆ մահալէրինտէ վէ պիլխաստա իսս-
քէօյ գըթալը) պու՝ պիւթիւն էրմէնի
միլլէթինին ճան չէքիչէն գալպիտահը-
նա տողրուտան պիր տարպէ իտի:
Պիր գաչ չարգընլար՝ միլլէթին բաք
ալընը գարալամագա ճիւրէթ վէ
պու միլլէթի հիւքիւմէթը հաքիմէյէ
գարըը ըստան իթմիչ, վէ թապի պու-
լընուըըը հիւքիւմէթտէն միւթէլիֆ
էլթաֆ ու ինայաթը ձէՊրէն թալէպ
էյլէմիչ տէչէթլի հիւքմիյէ մահքիւմ
էյլէտիլէր: Պու ֆաճիայը՝ չարգընլար
իֆրաթ տէրէճէ ալտաթմագ սուրէթի
իլէ իճրատան չէքիւմէտիլէր, վէ պիգ-
տէն անմագլար տա պուլընուըլար քի.
պու սէրքէլիկէ ալէթ օլուպ, միլ-
լէթտաչարընտան չողընը գան վէ հաչ-
լարա պուլտաըլար:

«Հօշմա կիթսին 1896 սէնէսի. զի-
րա սէրքէլիք՝ 1896 Յունվար 1տէ
Լոյսըն նէչը իթտիկի շու իպարէյէ
գուլագ ամսաը. օ մէգալէտէ իսէ տէ-
միչ իտիք քի, «Միլիօնլարա էհալի-
նին թալիլէրի ետլէրինտէ պուլը-
նան Օսմանլը վէ տիկէր հիւքիւմէթլէր՝
պիր էրմէնի ճէմաաթընըն՝ ֆէտաքար-
լըղընա գարըը — վէլէվ օ ֆէտաքար-
լըգ զայէթ աղրր օլուսն — քէնտի
բօլիթիգա մաքինալարընըն իսթիգա-
մէթինի թէպտիլ իթմէլլէր: Պու հա-
գիգաթա ըսղմէն ֆաճիա վուգու պուլ-
տու, վէ չարգընլար էվրօբայա ֆի-
րար վէ իթիճա էյլէտիլէր:»

«Հօշմա կիթսին 1897 սէնէսի. զիրա
զաթը Շահանէ (Ապտիւլ Համիտ իչիւն)
միլլէթիմիգին եէկտանէ սահիպի, տէր-
տիմիգին տէրմանը տըր:»

Վահան վրդ. այնը նիւսխէտէ քի Ապ-
տիւլ Համիտին պիր լութֆընտան
պահս իտէն մէգալէսինտէ շու սա-
թըրլար տա նազարը տիգգաթը ճալիպ
տիր: Ապտիւլ Համիտ մահպուս օլան
էրմէնիլէրի աֆվ իթմիչ իտի... սօն-
րատան հապսխանէլէրտէ վէ մէնֆա-
լարտա տահա զիյաաէ ատամ աուլըր-
մագ իչիւն:

Կեդր. Վարչութիւն պու լութֆ-
տան իսթիֆաաէ իթմէլի տիր. թէ-

699/1
215/1

ըէտաբիւտէ մահալ եօզ . պատէմս թէճ-
 րիւպէսիզ էրմէնիլէր տօղրու եօլտան
 սաբըպ էվրօբատա սաքին պուլընան
 վէ պիզիմ գարարըմըզ եիւզիւնտէն
 պրծօլա եէյէն էլխասա ալէթ օլմամա-
 լը տըրլար . . . : Վարչութիւն էվրօբա-
 տա նէչը օլունան էրմէնի կազէ-
 թալարընըն հալանլարընը թէքզիպ
 էթմէք վէ էրմէնի միլլէթիւնին մէ-
 սուտիյէթի շու հագիգաթա միւս-
 թէնէտ օլարընը կէօսթէրմէք իչիւն
 պիր կազէթայա սահիպ օլմալը : Պու
 հագիգաթ իսէ շու տըր քի , տինեա-
 տա իքի սընըֆ վար , պիրի գուվվէթ-
 լի , վէ տիկէրի գաիֆ , գաիֆ տայմա
 գուվվէթիլիէ թապի օլուպ օնա խըտմէթ
 էթմէլի վէ գուվվէթիլի տէ գայիֆլէ
 տաալէթլէ մուամէլէ էթմէլի :

«Տիւնեաաա հայաթ գատար կիրան-
 պէհա վէ մուգատտէս պիր շէյ եօզ
 տըր : Ֆիլհագիգա նամուս վէ էմվալ
 զայրը թէարրուգի իսէ տէ , հայաթ օն-
 տան միւրաճճան տըր : »

Միւթէվէֆա՝ Լոյստա պուսլարտան
 մատա ազչօգ հագիգաթա միւսթէնէտ
 շէյլէր եագմըշ տըր . խուսուսիլլէ սիասի-
 ֆըրգալար ալէյիինտէ եագտըզլարըն-
 տա , օ . հալտէ քի քէնախիւնին թագպիհ
 էթաիկի պու ֆըրգալարա մէնսուպ պա-
 զը քէսանըն էֆալընը պու կիւն կէօրիւ-

նիւլօր : հալպու քի վահան վ . ին պու
 եագտըզլարըզ գահիթէն էյի կէօրիւնիթ
 էսէ տէ , քէնախի պուսը մէէքէլ . եա-
 նի մէտարը թէայիւշ իթթիլսազ իլէ
 պու մէգալէլէրի թիւրքճէյէ թէրճէմէ
 էթաիլիպ տէվըր էսթիպտատ խաֆիյէ
 ըրճալընա վէլըր իտի :

Վահան վ , տէվըր իսթիպտատա
 կազէթասըլլա սիասի ֆըրգալար ա-
 լէյիինտէ օ տէրէճէ շիտտէթլի պէնալէր
 եագտը քի , անըն գաթլիւնի թէսավ-
 վուր իթաիլէր : Պու գաթլ վուգուաթը
 օլաճագ իտի , լաքին վահան վ . զա-
 րիպ պեր սուրէթտէ գուրթուլըշ տըր :

Պիր կիւն վահան վ . Պաղչէգարու-
 սընտա պիր խանա կիտիյօր իմիշ . օ
 սըրատա քիթապճը վահան էֆ . Չար-
 դարեան տա իշ իչիւն օ խանա տօղրու
 կիտիյօր իաի . եօլտա եէքտիկէրինէ
 րասթ կէլիպ գօնուշարագ խանա կի-
 տէրլէր : խանտան իչէրի կիրաիքլէրթ
 զէման պիր շախս մէճհուլ Չարդարեան
 էֆ . յի պերիյէ ալըպ ,

— իչիմիզէ մանի օլտըն . — տէր :
 Մէկէր վահան վ . թաագիպ օլը-
 նլօր իմիշ վէ պէօլլէճէ էօլմէտէն
 գուրթուլըշ :

Վահան վ . ին թարզը էօմրիւնին
 հէր էքի գըսմը — ֆաալիյէթ էօմրի
 վէ շայանը . թագպիհ էօմրի — մու-

Ֆաստալէն օգուշանլարըմըզա արզ
 իթարիք: Էսէրիմիդին իպթիտասընտա
 տէտիկիմիդ կիպի վահան վ.ին պու
 իքի գըսմը հայաթը պիթարաֆանէ
 թէտգիդ իլէ հէմ քէնաի իմզասը թահ-
 թընտա մուխթէլիֆ գէմանլարտա եազ-
 տըղը թէրճէմէի հալլէրինտէն, հէմ
 շախսի մալիւմաթըմըզտան շահատէթ-
 լեր կէթիրաիք: Տահա պու սէնէ քէն-
 տիսինին պիզլաթ թէքրար եազտըղը
 թէրճէմէի հալինտէ տէյօր քի,

«Գում Գարու վագասար 1891տէ
 վուգու պուլտըղը գէման հաչագող օլ-
 աըմ. եանի Պօղոս Առաքեալըն տէտիկի
 կիպի «Նղէ ընդ Հրեայան» Հրեայ եւ ընդ
 հեթանոսս» հեթանոս, Ղի ամենեսին
 շահեցայց»: Սօն տէֆա քէնտիսինին
 միլլէթ մէճլիսինէ Երեսփոխան ինթի-
 խապընըն ատէմը գապուլի միւնազա-
 շասը էսնասընտա Շահրիկեան էֆ. վա-
 հան վ.ի խաֆիյէ թէմիյէ իթտիկի
 իչիւն իգամէի տավայա գալդըշաճաղը-
 նը սէօյլէմիշ օլմասը զարիպ տէյիլ մի»:

վահան վ. քէնտիսինին եազտըղը
 սօն թէրճէմէի հալինէ (1) շու սուրէթ-
 լէ խիթամ վէրիյօր:

«Մատթէոս վէ Օրմանեան Բաթրիգ-
 լէրին կիւնիւնտէ պէն նէ ատամ օլ-
 տոււմ. վէ նէ տէ միլլէթիմին քէսպը

(1) Ամենուն Տարեցոյցը. — Թէոգիկ 1910

ժիւքիւնէթ իտուպ ատամ օլաճաղընա,
 գանի օլտոււմ, թա քի, հուրրիյէթ
 կէլաի. վէ հուրրիյէթ իլէ պէրապէր
 ֆէտայիլէր կէլաիլէր վէ պէն տէ Ե-
 րեսփոխանլըզտան գօվուլաըմ. օ կիւն
 քի, Գուրեան Բաթրիգ ինթիխապ օ-
 լընըյօր վէ այնը գէմանտա տա աշա-
 Ղըքի էրմէնիսթանըն լաթիֆ պիր գըս
 մընը 42 սէնէ էվվէլ ֆիքրիմին վէ
 գալպիմին սէվկիւլիսի պուլընան կի-
 լիկեալը էհալինին կիւնէչի պաթաը.—
 Պէօյլէճէ, Ջէյթոււնըն եիւզիւնտէն սար-
 կաոագ օլտոււմ. սարկաւագ օլտուղըմըն
 եիւզիւնտէն վարդապետ օլտոււմ. վար-
 դապետ օլտուղըմտան էկէր միլլէթիմ
 պէնտէն խայր կէօրմէտի իսէ, պէն տէ
 քէնտի միլլէթիմտէն հիչ խայր կէօր-
 մէտիմ:»

Թ.

վահան վ. պուլտան 7-8 սէնէ էվ-
 վէ սէրիսօլըղը թէրք իլէ հաթթա
 միւթէվէֆա Թավչանճեան էֆ. նին
 սէրիսօլըղա գարը թէրթիպ իթտիկի
 միւքեաֆաթա նաիլ օլտոււ:

Օրմանեան Բաթրիգ՝ վահան վ.ի
 սէրիսօլըղընը թէրք իթտիքտէն սօն-
 րա գայըրմաղա պաշլատը վէ պու հը-
 մայէ եիւզիւնտէն Պալաթ վէ սաիք
 քիլիսէլէրէ Գարոզիչ նաոպ իաիլտի:
 Միւթէվէֆա տէվըը իաթիպտատա

Թագապին իթաիկի շէյլերի տէվրը մէշ-
րու թիյէթտէ իսթիմալէ իպթիտար իթ-
տիկիինի մտէլիսթիզրապ կէօրաիւք:
Մէսէլա հուրրիյէթտէն սօնրա կազէ-
թալարտա վէ շուրատան պուրատան հազ-
տըզը մէգալաթտա. «Հայաստան, Ա-
զատութիւն, Հաւասարութիւն, Արդա-
րութիւն» կիպի էլֆազը գուլլանմըշ
օլուպ, պու հալ քէնաիսինին սէպաթ
վէ մէսլէք սանիպի օլմատըղընա տէ-
լալէթ իտէր. հանի, հալա հանկը թա-
րաֆտան էտէրսէ, օ թարաֆա մէյլ ի-
տէր վէ եա տահա տօղրուսը քիմին
արապառընա օթուրմազ լազըմ իսէ զէ-
մանա կէօրէ, օնը թէրճիհ էյլէր:

Իսթիպտատ պինասընըն տէվրիյէ
տէվրը մէշրու թիյէթ բարլատըզը կէչէն
սէնէ վահան վ. ռօգապլարտա նատիր
կէօրիւնիյօր իտի, սայթի գաչադտա
պուլընըյօր իտի: Ախիրէն Ֆէրիքէօյ
քիլիսէսինատ քարոզիչ իտի: Սօն կիւն-
լէրտէ խասթալանըպ իւղէրինտէ պիր
ամէլիյաթը ճէրրահիյէ իճրա օլընմըշ
վէ իշթէ պու ամէլիյաթա տայանա-
մայըպ 1909 նոյ. 29աա թէրքը հայաթ
իթմիշ տիր:

Խ Ի Թ Ա Մ

- 1.— Թիմսալը վարանբերվերի 5 դրս .
- 2.— Թարխար ասրմրզսան միլի պիր
սանիֆե 10 բարա

Մ Չայագիտական գրադարան

MAL001813

